

POLIZ QO'NG'IZI – EPILYAXNA (*EPILACHNA CHRYSOMELINA*) NING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Matyaqubova Mag'firat Shamuradovna

Farg'ona davlat universitet magistranti

Mirzahalilov Mirabbos Mirzakarim o'g'li

Farg'ona davlat universiteti Zoologiya va umumiy biologiya kafedrası o'qituvchisi

Axmadjonova Sadoqatxon Shokirovna

*Farg'ona davlat universiteti Zoologiya va umumiy biologiya kafedrası kata
o'qituvchisi b.f.n. PhD*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada poliz qo'ng'izining zararkunandaligi, ularni oldini olish chora tadbirlari haqida ma'lumotlar taxlili bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *epilyaxna, zararkunanda, urbanizatsiya, polifag, poliz ekinlari, dekada, lichinka, xon-qizi.*

Аннотация. *В данной статье описан анализ информации о вредоносности жука и мерах по их предотвращению.*

Ключевые слова: *эпильяхна, вредитель, урбанизация, многоядные, многоядные культуры, дека, личинка, хан-кизи.*

Abstract. *This article describes the analysis of information about the harmfulness of the beetle and measures to prevent them.*

Key words: *epilyakhna, pest, urbanization, polyphagous, polyphagous crops, deka, larva, khan-kizi.*

KIRISH

Qishloq xo'jalik ekinlarini himoya qilish sohasida katta yutuqlarga erishilganligiga qaramay hali ham hosilni zararkunanda va kasalliklar ta'siridan ko'p qismi nobud bo'lmokda. Jahon adabiyotdagi ma'lumotlarga ko'ra qishloq xo'jalik ekinlarida 70 mingdan ortiq turdagi hasharot va kanalar turkumiga mansub zararkunanda organizmlar uchraydi.

Ayni paytda, yer va suv resurslari chegaralanganligi, iqlim o'zgarishi, urbanizatsiya, tabiiy talofatlar, aholi sonining oshib borishi butun dunyoda oziq-ovqat xavfsizligi masalasini birinchi darajadagi muammoga aylantirdi. [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 12, 14, 17, 19, 22, 23]

Material va metodika. Yurtimiz aholisini sifatli va yetarli miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, mamlakatimiz eksport salohiyatini oshirishga hissa qo'shish, qishloq xo'jaligini yanada rivojlantirish uchun yer egasi sifatida har bir tomorqa yer egasi, fermer va dehqon xo'jaliklari qishloq xo'jaligining barcha soha va yo'nalishlarini zamon talablari asosida rivojlantirishga fidoylik bilan yondoshishi hamda bugungi faoliyatini tubdan o'zgartirishi zarur. Jumladan Kartoshka ekini zararkunandalardan biri Epilyaxnasi polifag tur hisoblanadi. Kartoshkaga jiddiy zarar

keltirishi bilan birga 40 dan ortiq turli xil o'simliklar turlariga zarar yetkazadi: qovoq, dukkaklilar, poliz ekinlari. [8, 9, 10, 11, 13]

Tadqiqotlar davomida bu tur tog oldi hududlarida keng tarqalgan.. Sharqiy Farg'ona sharoitida epilyaxnalar poliz o'simligi qoldiqlari ostida, bog'larda, tokzor va to'kilgan barglar tagida, begona o'tlar shuningdek, qamishzorlarda qishlaydi. Ularning qishlovdan chiqishi aprelning so'nggi dekadalarida kuzatiladi. Bahor kech kelgan muddatlarda bu davr mayning o'rtalariga qadar ham cho'zilishi mumkin. Qishlovdan chiqqan individlar barglarning ostki tomoniga 10-60 tadan to'p-to'p holda tuxum qo'yadi. Tuxumlar 13-15 kunda rivojlanib, ulardan lichinkalar chiqadi. Kuzatuvlarimiz asosida, shuni ta'kidlash kerakki, tuxumlardan lichinkalar to'liq rivojlanmaydi. Qishki mavsumning sovuq bo'lishi, hamda tabiiy kushandalar tomonidan ular ko'plab qiriladi. [15, 16, 18, 20, 21]

Rasm. Epilyaxna (*Epilachna chrysomelina* F.)ning voyaga yetgan

Poliz ekinlari jumladan, kartoshka tugunagi ko'karib chiqadigan davrda qishlovdan chiqqan qo'ng'izlar yoshbarglar bilan oziqlanadi. Urg'ochi qo'ng'iz poliz

o'simligi bargining pastki tomoniga 50 tacha tuxumni bir qavat qilib g'uj holda qo'yadi. Lichinkalarning rivojlanishi uchun 15-18 kun ketadi. Qo'ng'iz va lichinkalar barg etini eb, uning tomirlarini qoldiradi, hosil pishganda esa mevani o'yib unda chuqurcha hosil qiladi, ba'zan ko'p o'yilgan, joyida lichinkalar botib turadi.

Lichinkalar rivojlanish davrida uch marta po'st tashlaydi, bir po'st tashlaganidan ikkinchi po'st tashlagunicha 3-4 kun vaqt o'tadi. So'nggi uchinchi lichinkalik davri uzoqroq davom etadi. Uchinchi marta po'st tashlagandan 8-10 kun keyin g'umbakka aylanadi. G'umbakka aylanish jarayoni 1-1.5 hafta davom etib, g'umbak tanasining orqa uchi bilan yopishib barg yuzasida turadi va shu joy yaqinida so'nggi po'st tashlashda burishgan lichinka po'stini saqlab turadi. G'umbagi voyaga yetgan qo'ng'izdan sal kichikroq, rangi sariq, orqasida qora nuqtalari bor. g'umbagining tanasi tuklidir. Poliz qo'ng'izi o'zi oziqlangan ekin dalalarida, qirg'oq sohalarda to'planib qolgan has-xashaklar, xazonlar va boshqa turli hil qoldiqlari tagida voyaga yetgan hasharotlik stadiyasida qishlaydi.

Muxokama. Poliz qo'ng'izi, poliz xon-qizi (*Epilachna chrysomelina*) — xon-qizi oilasiga mansub zararkunanda. Asosan, poliz ekinlarini zararlaydi. Osiyo, Afrika, Yevropaning janubida tarqalgan. O'rta Osiyo, Qozog'iston va Kavkazda ham uchraydi. Qo'ng'izi 7-8 mm kattalikda. Tanasining past tomoni yassi, usti qabariq, rangi qizil-qo'ng'ir. Qanoti ustida 6 tadan kora dog'i bor. Urg'ochi qo'ng'izi poliz o'simligi

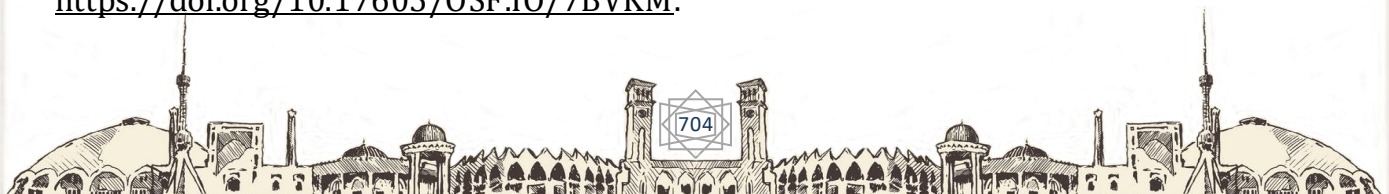

bargining pastki tomoniga 50 tagacha tuxumini g'uj qilib qo'yadi. Tuxumlaridan 3-4 kunda lichinkalar chiqadi. Lichinkasi ri vojlanish davrida 3-marta pust tashlaydi. Lichinka pust tashlaganidan 8-10 kundan so'ng g'umbakka aylanadi. G'umbakning rivojlanishi 1-1,5 hafta davom etadi. Qo'ng'iz va lichinkalar barg etini yeb, uning tomirlarinigina qoldiradi. Hosil pishgan davrda mevasini yeb, o'yib tashlaydi. Poliz qo'ng'izi o'zi oziqlanadigan dala yoki uning yaqinidagi xazonlar va o'simlik qoldiqlari orasida qishlaydi.

Xulosa. Kurash choralari qo'llashda daladagi o'simlik qoldiqlari o'z vaqtida yig'ishtirib, chuqur shudgorlash. Poliz qo'ng'izi soni ko'payib, hosilga jiddiy zarar yetkazganda karbofos (0,4—1,0 l/ga), fufanon (0,4—1,0 l/ga), siperkil (0,06 l/ga) va boshqa insektitsidlar purkagich apparatlarda purkaladi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ахмаджонова Садокатхон Шокировна, Хамзаев Рафик Азимович, & Халимов Фазлитдин Закирович (2019). Трофические связи *Agriotes meticulosus* (Coleoptera: Elateridae) в естественных и искусственных биоценозах. Бюллетень науки и практики, 5 (7), 20-27.
2. Ахмедов, М. Х., & Ахмаджанова, С. А. (2011). К экологии щелкунов (Coleoptera, Elateridae) ферганской долины. Аспирант и соискатель, (2), 157-159
3. Ахмаджонова, С. Ш., & Каюмова, О. И. (2021). Биология фанини ўқитишда муаммоли таълим технологиясидан фойдаланиш. *Общество и инновации*, 2(4/S), 42-45.
4. Ахмаджонова, С. Ш., & Рахимова, Д. Х. (2020). К экологии щелкунов (coleoptera, elateridae) Ферганской долины. *Общество и инновации*, 1(2/S), 319-322.
5. Ахмаджонова, С. Ш., & Каюмова, О. И. (2021). Использование технологии проблемного обучения в преподавании биологии. *Общество и инновации*, 2(4/S), 42-45.
6. Akhmadjonova, S., & Turkistonova, M. (2020). USE OF DIDACTIC GAME TECHNOLOGY IN TEACHING YOUTH PHYSIOLOGY LESSONS. In *ПРОРЫВНЫЕ НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ: ПРОБЛЕМЫ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, ПЕРСПЕКТИВЫ* (pp. 171-173).
7. Isagaliyeva S. Functional literacy as a factor of formation of practical competences. / I International Scientific and Practical Conference «Challenges and problems of modern science», October 13 – 14, 2022, London, United Kingdom. 127 p. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7226182>.
8. Toshtemirova M., Isagaliyeva S. Main activity criteria in the development of imagination of primary school students.// Web of Scientist: International Scientific Research Journal. Volume 3, Issue 6, June, 2022 Pp. 320-322 DOI: <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/7BVKM>.

9. Mirzakarim o'g'li, M. M., & Axmadali o'g'li, Y. A. (2022). MATBUOT KONFERENSIYASI DARS MISOLIDA G'O'ZA GENETIKASI VA SELEKSIYASI MAVZUSI DOIRASIDA O'QUVCHILARNI BILIM VA KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH USLUBLARI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(4), 510-514.
10. Мирзахалилов, М. М. Ў. (2022). ГИДРОХИМИЧЕСКИЙ СОСТОЯНИЕ ПРУДОВ РЫБОВОДНЫХ ХОЗЯЙСТВ И СЕЗОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ ИХ. *International scientific journal of Biruni*, 1(2), 108-113.
11. Муқимов, М. К. А., Мирзахалилов, М. М. Ў., Назаров, М. Ш., & Шарипова, Б. С. (2022). СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА МОРФОБИОЛОГИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ АМУРСКОГО ЧЕБАЧКА (PSEUDORASBORA PARVA) КАК ИНВАЗИВНОГО ВИДА. *Science and innovation*, 1(D2), 50-54.
12. Yoqubov, A. A. O. G. L., & Mirmuxsin, M. U. O. G. L. (2022). KOMPLEMENTAR IRSIYLANISHGA DOIR MASALALARNI YECHISHDA x2 METODI ASOSIDA F2 DAGI AJRALISHNI STATISTIK USULDA TEKSHIRISH. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 270-284.
13. Юнусов, М. М., Ахмаджонова, С. Ш., & Содикова, Ш. С. (2022). ЗАРАКУНАНДАЛАРГА ҚАРШИ ОЛТИНКЎЗ (CHRYSOPIDAE) ОИЛАСИГА МАНСУБ ТУРЛАРНИ ҚЎЛЛАШ. *IJODKOR O'QITUVCHI*, 2(23), 378-384.
14. Yunusov, M. M., & Zokirov, I. I. (2021). FARG 'ONA VODIYSINING AYRIM DENDROFIL SHIRALARI (НОМОПТЕРА, АРНІДОІДЕА) ВІОЕКООЛОГІЯСИ. *Academic research in educational sciences*, 2(6), 1289-1299.
15. Мустафақулов, Х., Юлдашева, Ш., Юнусов, М., & Шерматов, А. (2013). Роль сорной растительности при формировании полезной энтомофауны агробиогенозов Ферганской долины. *Аграрный вестник Урала*, (3 (109)),
16. Мирзақулов, А. М. (2022). ФИЗИК ХОДИСАЛАРНИНГ ЧИЗИКЛИ РЕГРЕССИЯ ТАХЛИЛИ. *Science and innovation*, 1(A3), 97-102.
17. Юнусов, М. М., Сабирова, Г. Х., & Хабибуллаев, Ф. Н. (2022). ПРОБЛЕМА ЗДОРОВЬЯ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ. *Science and innovation*, 1(D3), 89-90.
18. Зокиров, И. И., Маърупов, А. А., Султонов, Д. Ш., & Азамов, О. С. (2021). Узунмўйлов қўнғизларнинг (Coleoptera: Cerambycidae) озуқа ўсимликлари билан биоценотик алоқалари. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 349-355.
19. Marupov, A. A. (2021). Biology and harmfulness of long-beetled beetles (Coleoptera: Cerambycidae) flowing on poplars. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 3(1), 56-61.
20. Akramjonovna, O. S. (2022). UY PARMALOVCHISI (ANOBIUM PERTINAX L.) NING BIOLOGIYASI, OZIQA MANBALARI VA ZARARI. *Ta'lim fidoyilari*, 8, 135-140.
21. Акбарова, М. Х., Ёқубов, А. А., & Махмудов, М. У. (2020). Состояние ценопопуляций *Scutellaria adenostegia* (Lamiaceae) Ферганской долины. *Advances in Science and Technology*, 21-22.

22. Abarjon o'g'li, A. A. (2022). SHO 'RLANGAN ERLARDA DUKKAKLI DON EKINLARINI EKISHNING AFZALLIGI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 2(18), 351-354.

23. Маърупов, А. А., & Сапаров, Қ. А. (2022). ФАРҒОНА ВОДИЙСИ УЗУНМЎЙЛОВ ҚЎНҒИЗЛАРИНИНГ (СОЛЕОПТЕРА: СЕРАМБЎСИДАЕ) ЭКОЛОГИК-ФАУНИСТИК ТАҲЛИЛИ. *International scientific journal of Biruni*, 1(2), 100-107.

24. Akramjonovna, O. S. (2022). SAKKIZ NUQTALI SKRIPUN HYLOTRUPES VAJULUS LINNAEUS, 1758) QO 'NG 'IZIGA DOIR MA'LUMOTLAR. *PRINCIPAL ISSUES OF SCIENTIFIC RESEARCH AND MODERN EDUCATION*, 1(7).

